ISSN 2654-2366

Archive

Archive Offprint

ARCHIVE

Open Access Scientific Journal

ISSN 2654-2366

Volume 4 – 2008 Offprint

Volume No: Archive Volume 4, 2008
Editor: K. Kalogeropoulos
Date: June 03, 2008

Παραπομπή ως: Καλογερόπουλος, Κ. 2008. "Οι μη πολίτες στην κλασική Αθήνα και Σπάρτη," *Archive*, 4: 25-30 DOI: 10.5281/zenodo.4563969

Οι μη πολίτες στην κλασική Αθήνα και Σπάρτη

Λέξεις κλειδιά: *αρχαία Αθήνα*,*αρχαία Σπάρτη*, *μετανάστης*, *μέτοικος*, *περίοικος*

Κ. Καλογερόπουλος, Δρ. Πανεπιστημίου Αιγαίου

Abstract
Exploring the status of non-citizenship in antiquity we will show the characteristics of population groups of non-citizens in two different ancient cities-states with parallel course in ancient times, Athens and Sparta, delimiting their contribution to city life and -to the extent that this is possible- we will compare them with the population groups of citizens of northern countries, who live and work legally or illegally in modern Greece. Since the time of writing this essay, much has changed dramatically in relation to the issue of immigration, but the proportions remain, pointing to the sometimes distorted point of view in which we look at immigration and related political rights.

Διερευνώντας το *status* της έννοιας του μη πολίτη στην αρχαιότητα θα επιχειρήσουμε να δείξουμε τα χαρακτηριστικά των πληθυσμιακών ομάδων των μη πολιτών σε δύο διαφορετικές πόλεις με παράλληλη πορεία στους αρχαίους χρόνους, την Αθήνα και τη Σπάρτη, να οριοθετήσουμε την προσφορά τους στη ζωή της πόλης και -στο βαθμό που τούτο είναι εφικτό- να τις συγκρίνουμε με τις πληθυσμιακές ομάδες υπηκόων βορειοτέρων χωρών, που ζουν και εργάζονται σύννομα ή παράνομα στην σύγχρονη Ελλάδα. Από την εποχή συγγραφής του παρόντος, πολλά άλλαξαν δραματικά σε σχέση με το μεταναστευτικό ζήτημα, ωστόσο οι αναλογίες παραμένουν, υποδεικνύοντας την παραμορφωμένη ενίοτε οπτική γωνία με την οποία εξετάζουμε το φαινόμενο μετανάστευση και τα συναφή πολιτικά δικαιώματα.

Παρόλο που οι δούλοι και οι είλωτες σε Αθήνα και Σπάρτη αντίστοιχα ανήκουν στην κατηγορία των μη πολιτών, δεν θα ασχοληθούμε μαζί τους, καθώς τούτο έχει γίνει εκτενώς σε προηγούμενη δημοσίευση[1]. Ωστόσο, καθίσταται σχεδόν απαραίτητο να αναφερθούμε στην ιδέα του πολίτη και του μη πολίτη και να προσπαθήσουμε να ξεκαθαρίσουμε το ιδεολογικό υπόβαθρο της κάθε έννοιας στις πιθανές διαστρωματώσεις της, ώστε να δούμε τον γενικό κανόνα πίσω από τις ιδιαιτερότητες που χαρακτηρίζουν το πολιτικό σύστημα της κάθε μίας πόλης χωριστά και να αιτιολογήσουμε γιατί στις πληθυσμιακές ομάδες των μη πολιτών δεν περιλαμβάνεται ο γυναικείος πληθυσμός, που σαφώς στερείται πολιτικών δικαιωμάτων.

Πολίτες και μη πολίτες

Στα *Πολιτικά* ο Αριστοτέλης βεβαιώνει ότι η *πόλις* δεν χρειάζεται να συνδυάζεται με μια συγκεκριμένη γεωγραφική θέση[2]. Όμως, η έννοια της χωρικής οριοθέτησης είναι ιστορικά συνδεδεμένη με την έννοια της πόλης-κράτους και πολύ περισσότερο με την ιδέα της υπηκοότητας. Η παροχή της ιδιότητας του πολίτη και η διάκρισή του από τον μη πολίτη ανήκει

[1] Καλογερόπουλος 2007, 41-50.

[2] Ιστορικά, οι πολίτες διάφορων πόλεων-κρατών μετακίνησαν απλά ολόκληρο το κράτος τους σε μια νέα θέση. Είναι κλασικό το παράδειγμα των Ιώνων της Φώκαιας και της Τέω, που μετέφεραν τις πόλεις τους στην Ιταλία (Ελέα) ή τη Θράκη (Άβδηρα) αντίστοιχα, για να αποφύγουν τον Πέρση βασιλέα Κύρο. Βλ. επίσης, Manville 1990, 39.

στον σκληρό πυρήνα της κρατικής κυριαρχίας, έτσι όπως διαμορφώθηκε βάσει πολιτικοοικονομικών συγκυριών και θρησκευτικών πεποιθήσεων στις πόλεις-κράτη της κλασικής αρχαιότητας, χαρακτηριστικά παραδείγματα των οποίων αποτελούν η Σπάρτη και η Αθήνα.

Ως πολιτικές και οικονομικές συγκυρίες θεωρούμε εκείνες που διαμορφώνουν την ιδεολογική σχέση πόλης-κράτους και πολίτη, ορίζοντας ταυτόχρονα και τη διάκρισή του από τον μη πολίτη. Είναι εκείνες που διαμόρφωσαν την ιδεολογία του τι είναι *βέλτιστος πολίτης* και την ίδια στιγμή ευνόησαν τη συμμετοχή των μη-πολιτών στα οικονομικά δρώμενα της πόλης-κράτους[3]. Ως θρησκευτικές πεποιθήσεις εννοούμε τον ρόλο που έπαιξαν τα τοπικά ιερά -αστικά ή μη- στην εδραίωση μιας θρησκευτικής συνοχής[4], από την οποία εξαρτάτο άμεσα η ιδιότητα του πολίτη και η διαφορά του από τον μη πολίτη. Σε ένα πρωτογενές επίπεδο ο νόμος είναι συνέπεια της ιδέας του ιερού. Το ιερό στις αρχαϊκές κοινωνίες επιβάλλει κανόνες συμπεριφοράς και οι κανόνες συμπεριφοράς στην ιστορική τους πορεία καταγράφονται ως νόμοι, γύρω από τους οποίους συσπειρώνεται μια κοινότητα με θρησκευτική ενότητα. Ο ξένος δεν μπορεί να συμμετέχει στη λατρεία του ιερού, δεσμευμένος από τις ευλογίες ή τις κατάρες που ξεστομίζονται για την προστασία της κοινότητας[5]. Η παρουσία του είναι μίασμα, είναι *tabu* για τη θρησκευτική λειτουργία και συνεπώς δεν μπορεί να υπερβεί την αόρατη διαχωριστική γραμμή που περιβάλλει και προστατεύει τον γνήσιο πολίτη ως μέλος μιας κοινότητας.

Αυτός είναι και ο βασικότερος πιθανώς λόγος για τον οποίο δεν μπορούμε να εντάξουμε τις γυναικείες πληθυσμιακές ομάδες στην κατηγορία των μη πολιτών, παρόλο που εμφανώς οι γυναίκες της αρχαιότητας στερούνται πολιτικών δικαιωμάτων. Η γυναίκα ως ιέρεια είναι απόλυτα αναγκαία για τη λειτουργία του ιερού και η παρουσία της –τουλάχιστον στα Θεσμοφόρια και τα Παναθήναια- εγγυάται τη σχέση της γης και του θεσμού πόλης-κράτους Ακόμα και ο Αριστοτέλης με τους αυστηρούς ενίοτε διαχωρισμούς του αναφέρει έστω και καταχρηστικά τον όρο *πολίτιδα*[6], γεγονός που αιτιολογεί εν μέρει την θέση μας. Ένας άλλος λόγος είναι ο ρόλος της γυναίκας στην εξασφάλιση της κληρονομικής διαδοχής και συνεπώς του κληρονομικού δικαιώματος του πολίτη[7].

Μη πολίτες, λοιπόν, στην αρχαιότητα θεωρούνταν όλοι εκείνοι οι ελεύθεροι πολίτες που δεν πληρούσαν τις πολιτικές, οικονομικές και θρησκευτικές προϋποθέσεις του πολίτη. Δεν διέθεταν ακίνητη περιουσία ή πρόσβαση στην πολιτική ιεραρχία και συνεπώς δεν μπορούσαν να παρέμβουν στις αποφάσεις της πόλης-κράτους[8]. Ας δούμε τώρα με ποιο τρόπο συνυπήρξαν με τους γνήσιους πολίτες οι πληθυσμιακές ομάδες των μη πολιτών σε δύο χαρακτηριστικά παραδείγματα ελληνικών πόλεων, την Αθήνα και τη Σπάρτη.

Αρχαία Αθήνα

---

[3] Η άρνηση εν γένει του Αριστοτέλη να αποδώσει την ιδιότητα του πολίτη στον χειρώνακτα, αντανάκλαση της γενικότερης ιδεολογίας της εποχής του, αφήνει ένα παραγωγικό κενό που ευνοεί κατά την άποψή μας την αθρόα συρροή μετοίκων. Περισσότερα για το θέμα βλ. Borgeaud 1996, 67.

[4] Polignac 2000, 113.

[5] Βλ. Λεξικό Σουϊδα, 414, λήμμα *Εξαράσασθαι.* «το εκτελέσαι τα αράς, τουτέστι τας ευχάς ας επί ταις ιδρύσεσι των ναών ειώθασι ποιείσαι».

[6] Σακελαρίου 2000, 129, σημ. 2.

[7] Finley 1985, 92.

[8] Σακελαρίου 2000, 132.

Στην Αθήνα οι μέτοικοι είναι εκείνοι που απαρτίζουν την πληθυσμιακή ομάδα των μη πολιτών. Πολιτικά δικαιώματα στην Αθήνα χορηγούνταν μόνο σε ειδικές περιπτώσεις κατά τις οποίες μη πολίτες πρόσφεραν σημαντικές υπηρεσίες στην πόλη και μπορούσαν να γίνουν *ισοτελείς*[9], αλλά όχι πολίτες[10]. Αυτή ήταν η προστασία του συστήματος, καθώς ο ξένος δεν μπορούσε να συμμετέχει στις αποφάσεις του δήμου ή να διεκδικήσει κάποιο είδος πολιτικής εξουσίας. Όσον αφορά στην οικονομική βοήθεια της αθηναϊκής δημοκρατίας προς τους μη πολίτες ήταν μάλλον ανύπαρκτη, καθώς δεν δικαιούνταν *μισθού*. Αντίθετα, υπήρξαν οικονομικές υποχρεώσεις των μετοίκων προς την πόλη, όπως το *μετοίκιον*[11], που συγκαταλεγόταν στα επίσημα έσοδα του κράτους ή τα θεωρικά (για τους εύπορους μέτοικους). Η αθηναϊκή δημοκρατία δεν κατόρθωσε, παρά τον γόνιμο σπόρο της, να μεταβληθεί σε οικονομική δημοκρατία. Το μικρό χρονικό διάστημα των μεταρρυθμίσεων που απέδωσαν μετά τους περσικούς πολέμους ένα είδος οικονομικής δημοκρατίας, δεν διατηρήθηκε επί μακρόν και δεν αγκάλιασε τις πληθυσμιακές ομάδες των μη πολιτών.

Ο αριθμός των μη πολιτών είναι πρακτικά αδιευκρίνιστος. Οι πόλεις στην κλασική περίοδο ήταν πληθυσμιακά μικρές. Δεν αριθμούσαν στην πλειονότητά τους πάνω από 10.000 πολίτες με εξαίρεση την Αθήνα, η οποία στην περίοδο της δημογραφικής ακμής της αριθμούσε περίπου 45.000 πολίτες, άτομα δηλαδή που είχαν πολιτικά δικαιώματα[12]. Οι γυναίκες, οι μέτοικοι και οι δούλοι που αποτελούσαν την πλειοψηφία, στερούνταν πολιτικών δικαιωμάτων. Κατ' εκτίμηση, λοιπόν, υπολογίζουμε ένα ποσοστό που αγγίζει το 1/3 του συνολικού πληθυσμού της Αθήνας, αν υποτεθεί ότι στην περίοδο της δημογραφικής ακμής της ο συνολικός πληθυσμός έφθανε τον εκπληκτικό για την εποχή αριθμό των 100.000 περίπου ατόμων.

Οι μέτοικοι συμμετείχαν ενεργά στις στρατιωτικές δραστηριότητες ως στρατιώτες κυρίως σε συνοριακά φυλάκια[13], όπως επίσης και στους περισσότερους παραγωγικούς τομείς και όσον αφορά στο εμπόριο, ο ρόλος τους είναι κυριαρχικός[14]. Τα μεγάλα δημόσια έργα[15], οι περισσότερες βιοτεχνίες και αρκετά επαγγέλματα που σχετίζονταν με τις επιστήμες, τις τέχνες, τη φιλοσοφία και τη ρητορική είχαν περιέλθει στα χέρια τους[16]. Ο Αναξαγόρας, ο Δημόκριτος, ο Ιππόδαμος, ο Αριστοτέλης και άλλες σημαντικές φυσιογνωμίες της κλασικής Αθήνας είναι παραδείγματα τέτοιων ανθρώπων που δεν κατείχαν την ιδιότητα του πολίτη, αλλά πρόσφεραν σημαντικές υπηρεσίες στην πόλη.

Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι στο πολιτικοοικονομικό σύστημα της Αθήνας υπάρχουν σαφείς διαχωριστικές γραμμές, όσον αφορά στα δικαιώματα του πολίτη και του μη-πολίτη. Αντιλαμβανόμαστε ότι ο ιδιοκτήτης γης -πολίτης Αθηναίος- έχει την εξουσία και τον απόλυτο έλεγχο του κράτους και των φορέων του, ενώ ο μη-πολίτης είναι μέλος αυτής της οργανωμένης

---

[9] Σακελαρίου 2000, 138.

[10] Οι τραπεζίτες Πασίων ή ο Φορμίων που απέκτησαν πλήρη πολιτικά δικαιώματα είναι σπάνιες εξαιρέσεις που επιβεβαιώνουν μάλλον τον κανόνα. Βλ. Σακελαρίου 2000, 36-37.

[11] Σακελαρίου 2000, 140.

[12] Andrewes 1987, 104 «*Όχι βέβαια ότι στην Αθήνα παρακολουθούσαν ταχτικά τις συνεδρίες της εκκλησίας του δήμου περισσότεροι από ένα μικρό ποσοστό (σε εποχή που μπορεί να υπήρχαν ακόμη και 45 χιλιάδες πολίτες με δικαίωμα ψήφου …*».

[13] Σακελαρίου 2000, 140.

[14] Σακελαρίου 2000, 139.

[15] Andrewes 1987, 206-208.

[16] Andrewes 1987, 177.

κοινωνίας με σημαντική προσφορά τουλάχιστον στον οικονομικό τομέα, αλλά *ξένος*[17] σε εκείνα τα θέματα που αφορούν στα προνόμια του γνήσιου Αθηναίου, (πολιτική ιεραρχία, ακίνητη περιουσία, ιερατικά και στρατιωτικά αξιώματα).

Αρχαία Σπάρτη

Στην Σπάρτη, ένα διαφορετικό κοινωνικό μοντέλο, οι γνήσιοι πολίτες ή *όμοιοι* ήταν θεωρητικά ίσοι. Οι μη πολίτες, ελεύθεροι κάτοικοι των περιχώρων, ή *περίοικοι*, ζούσαν με σχετική αυτονομία σε πόλεις η κώμες της ευρύτερης περιφέρειας, χωρίς να διαθέτουν λόγο στον χειρισμό των κρατικών υποθέσεων[18].

Το κοινωνικό σύστημα που διαμόρφωσε τη σχέση πολιτών και μη πολιτών στη συγκεκριμένη πόλη-κράτος είναι διαφορετικό και βασίζεται σε μια μοναδική παραδοχή. Στην Σπάρτη ο πολίτης είναι ταυτόχρονα και στρατιώτης, όμως ο κλήρος του ανήκει ουσιαστικά στο κράτος. Επίσης, οι Σπαρτιάτες δεν σχετίζονται με παραγωγικά επαγγέλματα, αφού η προεξέχουσα ιδιότητά τους είναι η στρατιωτική[19]. Η συμμετοχή των πολιτών στις μεγάλες αποφάσεις της πόλης ήταν μάλλον περιορισμένη[20], πολύ περισσότερο για τους περίοικους, που συνέθεταν την πληθυσμιακή ομάδα των μη πολιτών. Οι περίοικοι στην περίπτωση της Σπάρτης είναι οι κάτοικοι που ζουν στις περιοχές γύρω από τις τέσσερεις κώμες στις οποίες είχαν εγκατασταθεί οι Σπαρτιάτες πολίτες[21]. Είναι σημαντικό να αναφέρουμε ότι η σπαρτιατική ισονομία δεν είναι άμοιρη της κατοχής γης. Η ύπαρξη πλουσίων Σπαρτιατών και μεγάλων γαιοκτημόνων θέτει αμφισβητήσεις στο θέμα της ισότητας, τουλάχιστον όσον αφορά στο θέμα της οικονομίας και των επιδράσεών της στη συγκεκριμένη πόλη-κράτος[22].

Όποια εκδοχή και αν θεωρήσουμε ορθή για την καταγωγή των περιοίκων, εκείνη του Έφορου ή εκείνη του Ισοκράτη, οι περίοικοι φαίνεται πως διατηρούσαν σχετική αυτονομία οικονομική και δικαιϊκή στους δήμους τους και συμμετείχαν ισότιμα στις πολεμικές επιχειρήσεις ως *οπλίτες*[23]. Αποκαλούνταν γενικώς Λακεδαιμόνιοι και δεν εκδήλωναν εχθρικές διαθέσεις προς τη Σπάρτη. Ασκούσαν το επάγγελμα του ξυλουργού, του γεωργού, του κτηνοτρόφου ή του αλιέα, καλύπτοντας το παραγωγικό κενό των *ομοίων*. Η οικονομική τους δραστηριότητα όμως παρέμεινε περιορισμένη, εξαιτίας της αυστηρής σπαρτιατικής κηδεμονίας.

Ο αριθμός της πληθυσμιακής ομάδας των περιοίκων είναι ουσιαστικά άγνωστος, εξαιτίας έλλειψης συγκεκριμένων στοιχείων. Δεν μπορούμε εδώ να ακολουθήσουμε τον κανόνα της αναλογίας 1/3, καθώς η Σπάρτη φαίνεται εξαιρετικά ολιγάριθμη ως προς τα μέλη της κοινωνία. Οι 8-9.000 Σπαρτιάτες πολίτες[24] σαφώς ήταν υποδεέστεροι αριθμητικά από τους περιοίκους. Άλλωστε, η αριθμητική έλλειψη και οι αυστηροί κανόνες αστυνόμευσης των μη πολιτών συνηγορούν προς αυτή την κατεύθυνση.

Παρατηρούμε, λοιπόν και στην περίπτωση της Σπάρτης μια χαρακτηριστική συμμετοχή της πληθυσμιακής ομάδας των μη-πολιτών, σε παραγωγικό και στρατιωτικό επίπεδο. Ο

---

[17] Σακελαρίου 2000, 139.
[18] Andrewes 1987, 98.
[19] Μήλιος *κ.ά.* 2000, 49.
[20] Μήλιος *κ ά.* 2000, 94. Βλ. Επίσης Andrewes 1987, 98.
[21] Μήλιος *κ.ά.* 2000, 37.
[22] Μήλιος *κ ά.* 2000, 18.
[23] Μήλιος *κ ά.* 2000, 185. Βλ., επίσης, Andrewes 1987, 242.
[24] Μήλιος *κ.ά.* 2000, 98.

περιορισμός της στον παραγωγικό τομέα ήταν επ' ωφελεία της σπαρτιατικής κοινωνίας, η οποία διατηρούσε μικρή έως ανύπαρκτη σχέση με το σύνολο των τεχνικών επαγγελμάτων[25].

Συμπεράσματα και συγκρίσεις

Αν αναγάγουμε την έννοια περίοικος και μέτοικος στη σύγχρονη πραγματικότητα, τότε ερχόμαστε αντιμέτωποι με την εικόνα του μετανάστη. Όχι μόνο του διεθνούς αλλά και του εσωτερικού μετανάστη του '50 και του '60, των δύο δεκαετιών που σημάδεψαν το ελληνικό αστυφιλικό φαινόμενο. Ωστόσο, για λόγους μεθοδολογίας δεν μπορούμε να συγκρίνουμε την εσωτερική μετανάστευση με την συρροή των μετοίκων ή και των περιοίκων ακόμα στις πόλεις-κράτη της αρχαιότητας, καθώς η Ελλάδα του σήμερα είναι μια ενιαία κρατική οντότητα και όχι ένα σύνολο διεσπαρμένων κρατιδίων.

Τα ρεύματα της σύγχρονης μετανάστευσης και η άφιξη πληθυσμιακών ομάδων που ζουν και εργάζονται σύννομα ή παράνομα στην ελλαδική επικράτεια, παρουσιάζουν σημαντικές ομοιότητες με εκείνα τα ρεύματα εσωτερικής μετανάστευσης που διαμόρφωσαν το σώμα των μη πολιτών στις μεγάλες πόλεις-κράτη της κλασικής αρχαιότητας. Ωστόσο, θα πρέπει να εντοπίσουμε πως η σύγκριση ανάμεσα στο ζωντανό παρόν και το νεκρό παρελθόν, για το οποίο εμμέσως προσπαθούμε να αντλήσουμε πληροφορίες, είναι ενίοτε παρακινδυνευμένη.

Το γεγονός είναι ότι οι πληθυσμιακές ομάδες μεταναστών –το μεγαλύτερο ποσοστό των οποίων συνθέτουν οι Αλβανοί, οι Βούλγαροι, οι Ρουμάνοι και οι Πολωνοί[26] και στην σύγχρονη πραγματικότητα οι Σύροι, οι Πακιστανοί, οι Αφγανοί κ.ά.- ως σύγχρονοι μέτοικοι έχουν να αντιμετωπίσουν τον εθνικό μύθο, που έχει χτιστεί πάνω στην κοινή παραδοχή μιας εθνοτικής, θρησκευτικής και γλωσσικής ομοιογένειας του ελληνικού πληθυσμού[27]. Η διαφορά βρίσκεται στο γεγονός ότι η πόλις-κράτος –πιθανώς εξαιτίας της περιορισμένης έκτασής της- διέθετε αποτελεσματικότερο τρόπο ελέγχου του μεταναστευτικού ρεύματος και σαφώς ορθολογικότερο τρόπο εκμετάλλευσης του ανθρώπινου δυναμικού που τής παρείχε.

Η ελληνική κοινωνία δέχθηκε και δέχεται χιλιάδες μετανάστες[28], χωρίς να διαθέτει το κατάλληλο θεσμικό πλαίσιο για να αντιμετωπίσει το φαινόμενο[29]. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τη σπασμωδική αντίδραση της ελληνικής κοινωνίας (βλ. φαινόμενο Τσενάι) και την αφύπνιση της συλλογικής μνήμης σε σχέση με τη μεταναστευτική εμπειρία του ίδιου του ελληνικού λαού. Στο μακρινό παρελθόν δεν διακρίνεται η ίδια σπασμωδική αντίδραση[30], πιθανώς εξαιτίας του γεγονότος ότι ο μετανάστης της αρχαιότητας είχε να αντιμετωπίσει εξαρχής ένα δομημένο σύστημα συμπεριφοράς και πολιτικής, το οποίο είτε αποδεχόταν είτε όχι.

Τα θρησκευτικά κριτήρια για την αποδοχή της εικόνας του μετανάστη εμφανίζουν δυνατότητες αναλογικής σύγκρισης, ιδιαίτερα μετά τις ομαδικές βαπτίσεις Αλβανών μεταναστών που είχαν ως στόχο την αλλαγή της εικόνας τους στην κοινή γνώμη, τη διευκόλυνση της ενσωμάτωσής τους στην ελληνική κοινωνία και τη διεκδίκηση της πολιτικής νομιμότητας. Όσον αφορά τώρα στην προσφορά τους, οι σύγχρονοι μετανάστες –τουλάχιστον εκείνοι της πρώτης γενεάς-

---

[25] Borgeaud *κ.ά.* 1996, 153.

[26] Μαρβάκης 2001, 109.

[27] Μαρβάκης 2001, 21.

[28] Από στοιχεία του Ο.Α.Ε.Δ. και του Εθνικού Ινστιτούτου Εργασίας ο αριθμός των σύννομων μεταναστών ανέρχεται στο 1.000.000. Το 50% διαμένει στην Αθήνα. Βλ. επίσης *Καθημερινή* 1/2/99, 6.

[29] Νιτσιάκος 2003, 15.

[30] Σακελαρίου 2000, 140.

ανέλαβαν τη διαχείριση επαγγελμάτων που θεωρούνται κατώτερα ή υποτιμητικά για την ελληνική κοινή γνώμη και αναλογικά θυμίζουν τους χειρώνακτες του Αριστοτέλη, τους μέτοικους και τους περίοικους, που αναλάμβαναν την εκτέλεση βαρέων επαγγελμάτων στην αρχαιότητα. Η συμβολή των μεταναστών, στην αύξηση του ακαθάριστου εθνικού εισοδήματος είναι σημαντική, ιδιαίτερα μάλιστα μετά τη σχετική νομιμοποίηση και την ένταξή τους στο φορολογικό σύστημα.

Τα στρατιωτικά κριτήρια δεν παρουσιάζουν προς το παρόν αναλογίες, εκτός και αν υπάρξουν σχετικές νομοθετικές ρυθμίσεις στο δίκαιο της ευρωπαϊκής ένωσης για την παροχή διπλής ιθαγένειας, οι οποίες θα περιέχουν και τη διάταξη της υποχρεωτικής στράτευσης. Μια τέτοια διάταξη ευνοεί ιδιαίτερα χώρες με υψηλούς αριθμούς μεταναστών όπως η Ελλάδα, η Γερμανία και η Αγγλία, αλλά είναι εξαιρετικά αμφίβολη έως αδύνατη η εφαρμογή της προς το παρόν, παρόλο που το συγκεκριμένο μοντέλο εφαρμόζεται στις Η.Π.Α.

Βάσει των παραπάνω, η γενική εικόνα που διαμορφώνεται από την ανάλυση της έννοιας μη πολίτης αναδεικνύει τη δυναμική και τη ρευστότητα των πληθυσμιακών μοντέλων τόσο κατά την αρχαιότητα όσο και στη σύγχρονη εποχή. Σήμερα, σε μια εποχή παγκόσμιων πληθυσμιακών αλλαγών και ανακατατάξεων, το μάθημα που αντλείται από τη σχέση περιοίκων ή μετοίκων και πολιτών είναι επίκαιρο και υποδεικνύει το τι δεν πρέπει να γίνει, προκειμένου να αποφευχθούν ιδιαίτερα οδυνηρές τριβές για την ανθρωπότητα στο εγγύς μέλλον.

Βιβλιογραφία

Andrewes, A. 1987. *Αρχαία Ελληνική Κοινωνία*[2], Αθήνα: M.I.E.T.
Borgeaud, P. *κ. ά.* 1996. *Ο έλληνας άνθρωπος*[4], Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
Finley, M.I. 1985. *Ancient History*, *Evidence and Models,* London: Chatto & Windus.
Καλογερόπουλος, Κ. 2007. "Γυναίκες-δουλεία-δημοκρατία στην αρχαιοελληνική κοινωνία," Archive 3: 41-50.
Manville, Ph. B. 1990. *The Origins of Citizenship in Ancient Athens*, Princeton NJ: Princeton University Press.
Μαρβάκης Α. κ.ά. (επιμ.) 2001. *Μετανάστες στην Ελλάδα,* Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
Μήλιος Α. *κ.ά.* 2000. *Δημόσιος και ιδιωτικός βίος στην Ελλάδα Ι: Από την αρχαιότητα έως και τα μεταβυζαντινά χρόνια*, Πάτρα: Ε.Α.Π.
Νιτσιάκος, Β. 2003. *Μαρτυρίες αλβανών μεταναστών*, Αθήνα: Οδυσσέας.
Polignac F. de, 2007. *Η γέννηση της αρχαίας ελληνικής πόλης*, Αθήνα: M.I.E.T.
Σακελλαρίου, Μ.Β. 2000. *Η αθηναϊκή δημοκρατία*[2], Ηράκλειο: Παν. Εκδ. Κρήτης.

Περιοδικός Τύπος

Εφημ. *Καθημερινή* 1/2/99.

Πηγές

Κατσαρός, Β. (επιμ.) 2002. *Λεξικό Σουϊδα*, Αθήνα: Θύραθεν.

ARCHIVE ISSN 2654-2366 EBE/NLG